

UDC 72

SCOPUS CODE 2216

<https://doi.org/10.36073/1512-0996-2020-2-141-150>

თბილისის წმ. ალ. ნეველის სახელობის სამხედრო ტაძარი – „სობორო“

ნათია ასათიანი არქიტექტურის საფუძვლებისა და თეორიის დეპარტამენტი, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, საქართველო, 0160, თბილისი, მ. კოსტავას 68^ა
E-mail: natia57natia@gmail.com

დიანა გრატიაშვილი არქიტექტურული გეგმარებისა და ურბანისტიკის დეპარტამენტი, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, საქართველო, 0160, თბილისი, მ. კოსტავას 68^ა
E-mail: diana.masw@gmail.com

რეცენზენტები:

მ. დავითაია, სტუ-ის არქიტექტურის, ურბანისტიკისა და დიზაინის ფაკულტეტის პროფესორი

E-mail: maia_davitaia@hotmail.com

მ. თევზაძე, რუსთაველის სახელობის სახელმწიფო დრამატული პროფესიული თეატრის ლიტერატურული რედაქტორი, ხელოვნებათმცოდნეობის დოქტორი

E-mail: m_tevzadze@mail.ru

ანოტაცია. წმ. ალექსანდრე ნეველის სახელობის სამხედრო ტაძარი „სობორო“ (1897 წ.) დღევანდელი პარლამენტის შენობის ადგილას იდგა. ქვემოთ განვიხილავთ მისი შექმნის ისტორიას და მაშინდელი პოლიტიკური გარემოს გავლენას საეკლესიო ნაგებობების მშენებლობაზე. აღწერილია ტაძრის ექსტერიერი და ინტერიერი. დასახელებულია ის რუსი მხატვრები, რომელთა ნიმუშების მიხედვით შეიქმნა კანკელის მხატვრობა და ინტერიერის ფრესკული მოხატულობა, განხორციელებული ადგილობრივი მხატვრების მიერ. აღწერილია ის სიახლეები, რომლებიც უკავშირდება ტაძრის კეთილმოწყობას, კერძოდ: ელექტროფიკაცია და განათების სისტემა, გათბობისა და გაგრილების

სისტემები. მოყვანილია შედარება თანადროულ ტაძრებთან, რომლებიც შენდებოდა რუსეთის იმპერიის მასშტაბით ამ წლებში. გაანალიზებულია ის მსგავსება და სახასიათო თავისებურებები, რომლებიც საერთოა ნეობიზანტიური ტაძრებისათვის. დასკვნაში გაკეთებულია ანალიზი, თუ რა შეიძლება მიეღო თბილისს იმ შემთხვევაში, თუ განხორციელდებოდა სხვა რომელიმე პროექტი, რომლებიც აიგო ამავე წლებში იმპერიის სხვა ქალაქებში. გამოთქმულია ვარაუდი, რამდენად მისაღები და თავსებადი იქნებოდა თუკი განხორციელდებოდა იგივე ტაძრების მშენებლობა თბილისურ გარემოში. რამდენად მისაღები იყო ის პროექტი, რომელიც აიგო თბილისში და რა იყო მიზეზი, რის გამოც ვერ შეითვისა ეს ტაძარი ქალაქმა.

საკვანძო სიტყვები: ალექსანდრე ნეველი; არქიტექტურა; გუმბათი; ნეო-ბიზანტიური; ტაძარი.

შესავალი

საქართველოს რუსეთის იმპერიის შემადგენლობაში ყოფნის დროს რუსეთის ეკლესია ცდილობდა საქართველოში ახალი ეკლესიების მშენებლობა რუსული გემოვნებისათვის, რუსული ტრადიციებისათვის დაექვემდებარებინა. ამ მიზნით, მე-19 საუკუნის 20-იან წლებში გამოვიდა დადგენილება, რომელიც ყოველი ახალი ტაძრისთვის განსაზღვრავდა წინასწარ შემუშავებული და დამტკიცებული გეგმების ნიმუშების მიხედვით მშენებლობას. ამასთანავე, ამ ტაძრების მშენებლობა უნდა განხორციელებულიყო წინასწარ შერჩეული და ეგზარქოსების მიერ დანიშნული არქიტექტორ-ზედამხედველის მიერ, რომელიც უზრუნველყოფდა კონკრეტულად ამ გეგმებზე მშენებლობის დაქვემდებარებას. გეგმები ყველა შემთხვევაში რუსეთიდან იყო ნაკარნახევი. რუსეთის იმპერიის მთელ ტერიტორიაზე შენდებოდა ტაძრები, რომლებიც ალექსანდრე მესამის ფავორიტ არქიტექტორ კონსტანტინე ტონის ტიპური პროექტების მიხედვით იყო შექმნილი. ტაძრები ძირითადად ხუთგუმბათიანი იყო.

ყველაზე მნიშვნელოვანი იდეოლოგიურად, ტერიტორიულად თუ ზომის მიხედვით, გახლდათ სამხედრო ტაძარი წმ. ალექსანდრე ნეველის სახელზე ნაკურთხი ე.წ. სობორო (собор), რომელიც დღევანდელი პარლამენტის შენობის ადგილას მდებარეობდა. ტაძარი განსაზღვრული იყო მაშინდელი გარე-

უბნის განაშენიანებაში იდეოლოგიური და მასშტაბური აქცენტის წარმოსაჩენად და მაშინდელი ტეტრაკონქის ტიპის, ძველი ქაშვეთის ტაძრის მოპირდაპირე მხარეს უნდა აღმართულიყო. უნდა ყოფილიყო გრანდიოზული, მდიდრული, მარმარილოთი შემკული და ხაზი გაესვა დიდებულებისთვის მაშინ, როცა ქაშვეთი სავალალო მდგომარეობაში იყო იმდენად, რომ მის აღდგენა-შეკეთებას ბევრად მეტი მატერიალური ხარჯი სჭირდებოდა, ვიდრე მის დაშლას და ამავე ადგილას ახალი ტაძრის მშენებლობას, რომელიც საბოლოოდ განხორციელდა მხოლოდ 50 წლის შემდეგ.

აკადემიკოსი ვახტანგ ბერიძე აღნიშნავს, ახალი ტაძარი იქნებოდა „რუსული არმიის გამარჯვებათა და მეფის რუსეთის მიერ კავკასიის დაპყრობის ძეგლი“ (ბერიძე 1960:66).

ძირითადი ნაწილი

ტაძრის მშენებლობისათვის გამართულ 1865 წლის კონკურსში გაიმარჯვა პეტერბურგელი არქიტექტორების-შრეტერისა და ჰუნის პროექტმა, რომელიც, განსხვავებით მეორე ადგილზე გასული გრიმისა და გედიკეს პროექტისაგან, მოითხოვდა ბევრად მეტ სახსრებს და ეს რვაგუმბათიანი პროექტი ვერ განხორციელდა. ორივე პროექტი რუსულ-ბიზანტიური სტილისაა. ტაძრის ფუნდამენტის კურთხევა 1871 წლის 10 აპრილს შედგა.

გაზეთ „тифлисский листок №118-ში დაიბეჭდა სტატია, რომელიც ტაძრის საზეიმო კურთხევას მიემდგვნა. აი რას წერს გაზეთი: „ტაძარი გეგმაში კვადრატული ნაგებობაა. ყოველი მისი გვერდი 14

საქენია, ხოლო ფართობი – 200 კვადრატული სა-
ქენი. ვერტიკალში 3–4 საქენის სიმაღლეზე კვად-
რატი გადადის ტოლმკლავა ჯვარში, რომლიდანაც
გარე სივრცეში იკვეთება 4 აფსიდა, ოთხივე დამოუ-
კიდებელი გადახურვით. ჯვრის ბოლოები გადა-
დის ნახევარსფეროებში და გადახურულია ნახევარ-
გუმბათებით, რომლებიც ცენტრალური გუმბათის
ყელს უკავშირდება. გუმბათის ყელი, თავის მხრივ,
8 საქენია, ხოლო სიმაღლე მიწიდან – 18 საქენი. ასე,
რომ ტაძარი სამიოდე საქენით დიდია, ვიდრე მი-
სივე სამრეკლო, თუმცა ეს თვალთ შუემჩნეველია.
სტილი, რითაც აგებულია ტაძარი, გახლავთ ნეობი-
ზანტიური (ამ სტილის მნიშვნელოვანი ნიმუშია
წმ.სოფია ცარეგრადში, იგულისხმება კონსტანტი-
ნოპოლი). მისი ორნამენტი გამოირჩევა უბრალოე-
ბითა და სინატიფით. ახალი ტაძარი მასიური ზო-
მის ქვის ნაგებობის შთაბეჭდილებას ტოვებს, რომე-
ლიც მოხერხებული დანაწევრებით თანდათანო-
ბით მზის შუქზე მბრწყინავი გუმბათის დაგვირგვი-
ნებაში გადადის. სამრეკლო აგებულია იგივე სტილ-
ში, ტაძრის გარე კარნიზებისა და მოჩარჩოების გა-
მეორებით. განსხვავებულ შთაბეჭდილებას ტოვებს
სამრეკლოს ორივე გვერდზე არსებული მინაშენები,
რომლებიც სიმყარის შესანარჩუნებელ როლს
ასრულებს“.

ტაძარი შიგნით საზეიმო შთაბეჭდილებას ტო-
ვებს, გარედან იღვრება სინათლის ნაკადი, რომე-
ლიც დაბურული მინის მოჩარჩოებული სარკმლე-
ბიდან იღვრება, კედლები მოოქრული ორნამენტე-
ბითაა შემკული, რომელიც ასევე ბიზანტიურ
სტილშია შესრულებული.

კედლები ფრესკებითაა მორთული. როგორც წმ.
ალექსანდრე ნეველის მთავარი იკონოსტასი, ისე
გვერდითი იკონოსტასები(მიხეილ მთავარანგელო-
ზის და ნიკოლოზ სასწაულმოქმედის) მარმარი-
ლოსგანაა შესრულებული, იატაკი მთელ ტაძარში
მოზაიკურია.

ტაძრის პილონებზე (შიგა კედლები, რომლებიც
გუმბათის ყელს აკავებს) მიმაგრებულია 4 დიდი
ნაცრისფერი მარმარილოს დაფა, რომლებზეც დაწე-
რილი იყო ყველა იმ დიდჩინოსნისა და ოფიცრის
გვარი, რომელთაც „ღვაწლი“(!) მიუძღვით კავკა-
სიელ მთიელთა დამორჩილებაში. შესასვლელში,
ორი აფსიდის კედელზე ჩაწერილი იყო იმ სამხედ-
რო ნაწილებისა და დანაყოფების დასახელებები,
რომლებიც კავკასიის დამორჩილებაში მონაწი-
ლეობდნენ.

ტაძრის საეკლესიო ნივთები, მათ შორის შანდლები, ლამპადები, კანდელები მთლიანად ბრინჯაოსია და ყურადღებას იპყრობს ნაკეთობის დახვეწილობით და სინატიფით, ასევე სტილის შეგრძნებითა და ერთიანობით. ექვს ქორკანდელს შორის თავისი ზომით გამოირჩევა მთავარი ქორკანდელი. იგი დაკიდულია არა ცენტრალური გუმბათიდან ჩამოშვებულ ჯაჭვზე, არამედ ოთხივე კუთხის პილონიდან დაშვებულ ჯაჭვებზე.

კვლავ ამონარიდი: „ფუნდამენტური საყრდენები ბეტონისგანაა დამზადებული, სარდაფის იატაკის ქვემოთ 2,5 საყენზეა დასხმული. გამონაკლისია მხოლოდ აფსიდების გარე კედლების ფუნდამენტები, რომლებსაც შედარებით ნაკლები დატვირთვა აქვს. ეს ფუნდამენტები შედგება ქვის ფილებისაგან ცემენტის შენაერთზე და სარდაფის იატაკის სიღრმიდან სისქეში 3,5 არმინისაა.

სარდაფის სართულზე, რომელიც თაღებითაა გადახურული, მოწყობილია სათავსი ტაძრის ხელოვნური განათების, გათბობისა და გაგრილებისთვის. გათბობა ცენტრალურია, ჰაერისა და წყლის. გამავალი ჰაერის ნაკადის გადინება უზრუნველყოფილია 8 სანიაველით, რომლებიც განთავსებულია გუმბათის ყელის 4 სარკმელს შორის.

რაც შეეხება განათებას, ზემოხსენებული 5 მცირე ქორკანდელი განკუთვნილია ცვილის სანთლებსათვის, ხოლო მთავარი ქორკანდელი აღჭურვილია 218 ელექტრონული ნათურით, რომლებიც დიზაინით მოგვაგონებს სანთელს და შეუძლია გამოსცეს 2000 ცვილის სანთლის შესაბამისი ნათება. ასევე ელექტრონული ნათურები, ამ შემთხვევაში ტიტების ფორმის, განთავსებულია როგორც ცენტრალური გუმბათის ყელზე, ისე გვერდითი ნახევარგუმბათების ყელზე, შესაბამისად, რაოდენობით 16 და 10-10 ოთხივე ნახევარგუმბათზე. ამას გარდა, ტაძრის მთავარი პორტალის ორივე მხარეს დამაგრებულია 2-2 ელექტროფარანი, თითოეული 100-სანთლიანი ნათებით და 4 ფარანი ტაძრის გალავნის კუთხეებში.

დინამომანქანა, რომელიც უზრუნველყოფს ელექტროენერჯის მიწოდებას როგორც ნათურებთან, ისე სანიავეებელთან, განთავსებულია სამრეკლოს ქვეშ არსებულ სარდაფში. აქვეა განთავსებული ნავთის საწვავზე მომუშავე 16 ცხენის ძალის მოცულობის გენერატორი. ჩატარებულ სამუშაოთა ზედამხედველი გახლდათ სამხედრო ინჟინერ-პოლკოვნიკი გერასიმოვი“.

კედელზე შესრულებული ფრესკული მოხატულობა რუსი მხატვრების – ვერეშჩაგინისა და ვასნეცოვის ასლების მიხედვით შეიქმნა, რომლებიც, თავის მხრივ, განთავსებულია მოსკოვის მაცხოვრის

ეკლესიაში და კიევის წმ. ვლადიმირის ტაძარში. თბილისში არსებული ეს ასლები შეასრულეს ადგილობრივმა მხატვრებმა – კოლჩინმა და ლონგომ. ორნამენტული მოხატულობა განახორციელა გ. ნოვაკმა.

მარმარილოსგან შესრულებული ნაწილები დაამზადა ადგილობრივმა ოსტატმა ანდრელეტმა. საეკლესიო ნივთები, კანდელები, ქორკანდელები მოსკოვიდან პოსტნიკოვის ფირმამ მოაწოდა. ასევე მოსკოვიდან გამოგზავნეს იკონოსტასის და საკურთხევლის ხატები «ქრისტე დიდებით», თუმცა ისინი ნაკლებ შედეგიანად არის შესრულებული. მთლიანი ტაძრის ღირებულებამ 450 000 რუბლი შეადგინა.

საინტერესოა თბილისის „სობოროს“ თანამედროვე ნაგებობები კავკასიის და, ზოგადად, იმპერიის მასშტაბით.

საქართველოში წმ. ალექსანდრე ნეველის სახელობის სამხედრო ტაძარი იყო ბათუმშიც. მის არქიტექტორად სახელდება ვ.ა.კოსიაკოვი. ეს ტაძარი აკურთხეს 1906 წლის 6 დეკემბერს, ბათუმის რუსეთის იმპერიასთან მიერთების 25 წლის აღსანიშნავად. ბათუმის მასშტაბში ტაძარი ბევრად შთამბეჭდავად გამოიყურებოდა ხუთი ბოლქვისგან გუმბათითა და კიდევ უფრო მაღალი კარვისგან სამრეკლოთი და „ზემოდან“ გადაჰყურებდა ქალაქს. მას იმთავითვე „სამხედრო ტაძარი“ უწოდა მოსახლეობამ. საბჭოთა წყობილების დამყარების შემდეგ 1921 წ. ტაძარი „ანტირელიგიურ მუზეუმად“ გადააკეთეს, ხოლო 1931 წელს სტალინის მმართველობისას ააფეთქეს. ტაძარმა მხოლოდ 25 წელი იარსება.

მონუმენტური იერის გარდა, მას მრავლობითად

დანაწევრებული კილისებრი სარკმლები და ცენტრალური კუბის წახნაგებზე არსებული უამრავი კოკონიკების არშიები დაჰყვება. პოლიქრომულობის თვალსაზრისით, ბათუმის ტაძარი უფრო ფერადოვნად და თამამი ჟღერადობით გამოირჩევა, ვიდრე თბილისის „სობორო“, რომელიც შედარებით თავშეკავებული ორი ფერის მონაცვლეობის დაპირისპირებითაა შესრულებული. რა თქმა უნდა, თბილისის შემოგარენისათვის ფერთა ასეთი მკვეთრი ჟღერადობა სრულიად წარმოუდგენელი და მიუღებელი იქნებოდა.

ყურადღებას იპყრობს წმ. ალექსანდრე ნეველის სახელზე ნაკურთხი ბაქოში არსებული ტაძარი. ახალი ტაძრის დადგმა გადაწყდა „სპარსეთის მოედანზე“, მუსლიმური სასაფლაოს დაშლის ადგილას. ამან მთელი ათწლიანი დავა და დებატები გამოიწვია ბაქოს მოსახლეობასა და იმპერიის მოხელეებს შორის, მაგრამ საბოლოოდ ბაქოს მუსლიმმა ლიდერებმა უკან დაიხიეს.

ტაძრის პროექტი ეკუთვნოდა რობერტ მარფელდს, გერმანელ არქიტექტორს და განახორციელა მისმა მოსწავლემ, პოლონელმა იუზეფ გოსლავსკიმ. ტაძრის მოდელებად გამოყენებულ იქნა ვასილი ნეტარის ტაძარი – ექსტერიერისათვის, ხოლო მოსკოვის მაცხოვრის ტაძარი – ინტერიერისათვის.

იმპერატორის მიერ გაღებული სოლიდური თანხა არ აღმოჩნდა საკმარისი ტაძრის მშენებლობის დასრულებისათვის. რაც ყველაზე ნიშანდობლივია, დასრულებისათვის საჭირო 200 000 რუბლი გაიღო ბაქოს მოსახლეობამ. ყველაზე მნიშვნელოვანია ის ფაქტი, რომ არსებული უთანხმოების შემდეგაც კი ამ დაფინანსების 75% შესწირეს ბაქოს მუსლიმმა მოსახლეობამ, მათ შორის 10 000 რუბლი ცნობილმა

ბაქოელმა მეცენატმა და მრეწველმა ზეინალაბდინ ტაგიევმა. 1 000 რუბლი კი - ბაქოს ებრაულმა სათვისტომომ.

უნებლიედ გვიჩნდება პარალელი თბილისის სობოროსთან მიმართებით, რომელიც დიდწილად იმპერიის დაფინანსებული იყო. სათანადო სახსრების უქონლობის გამო, არ იქნა უარყოფილი შრეტერისა და ჰუნის მიერ დაპროექტებული და კონკურსში გამარჯვებული, მაგრამ ძვირად ღირებული პროექტი?

თუმცა როგორც გაზეთი „კავკაზი“ 1871 წლის 44 ნომერში იუწყებოდა ტფილისის სობოროსათვის სამი დღის განმავლობაში გროვდებოდა შემოწირულობა, რომელსაც საძირკველთან არსებული ჯვრების წინ – ჭურჭელში ყრიდნენ, რომელმაც 51 მანეთი და 91 კაპიკი შეადგინა. დანარჩენ სახსრებს ყოველწლიურად 50 000 რუბლის ოდენობით სახელმწიფო ხაზინა გასცემდა (ე. ბუბულაშვილი. „მსოფლიო დიპლომატიის ისტორია“. „ქართული დიპლომატია“ წელიწადეული № 14).

ბაქოს ტაძარი 1898 წელს თბილისის სობოროს კურთხევიდან ერთი წლის შემდეგ დასრულდა. მისი გუმბათები, ჯვრები და თაღი ხალასი ოქროთი იყო მოპირკეთებული. სიმაღლე – 81, სიგრძე – 55მ, სიგანე – 44 მ იყო. 2 000 მლოცველს იტევდა.

ცენტრალური გუმბათი და სამრეკლო კარვისებრი გადახურვითა და ბოლქვისებრი თავებით ბოლოვდებოდა. ასევე ბოლქვისებრი იყო 4 მცირე გუმბათი. ამ ტაძარში უფრო მეტად იკვეთებოდა რუსული იერი, არსებული კოკოშნიკებითა და ჭრელი ბოლქვისებრი გუმბათებით, ვიდრე თბილისის სობოროს შემთხვევაში, რადგან თბილისის ტაძარი

უფრო ბიზანტიური იერის ფორმებით გამოირჩეოდა. როგორც თბილისის ტაძარი, ბაქოს ტაძარიც ასევე კომუნისტებმა 1937 წელს დაანგრიეს.

რაც შეეხება იმპერიის მასშტაბით თანადროულ ტაძრებს, რუსული იერის მატარებელი იყო თანადროული ტაძარი ვარშავაში, წმ. ალექსანდრე ნეველის სახელზე ნაკურთხი.

ტაძარი აშენდა ვარშავაში, რომელიც რუსეთის იმპერიის შემადგენლობაში შედიოდა 1815 წლიდან, როგორც ყველაზე დიდი ქალაქის კათედრალი. ვარშავის შემთხვევაშიც ამ ნაგებობას რუსეთის იმპერიის მადიდებელი როლი უნდა ეკისრა.

პროექტი ეკუთვნოდა ლეონტი ბენუას. ტაძრის შემოწირულობა გროვდებოდა მთელი იმპერიის მასშტაბით კერძო პირების მიერ, თავად წმ. იოანე კრონშტადტელის მიერ 13 500 რუბლი იქნა შემოწირული.

1900 წ. დასრულდა ტაძრის მშენებლობა. იგი იტევდა 2 500 მლოცველს. გეგმაში ეს ტაძარი კუბის ფორმის იყო, ექსტერიერში გამოკვეთილი ზაკომარებით. ამკობდა მუზარადისებრი გუმბათები, კოკოშნიკების არშიები გუმბათის ყელსა და კარნიზებზე, თუმცა ატარებდა ბიზანტიური სტილის ელემენტებსაც, ტაძარი ტიპურად სუზდალის ტაძრების იერით გამოირჩეოდა.

კიდევ ერთი საინტერესო თანადროული ნიმუშია ალ. ნეველის ტაძარი სოფიაში, ბულგარეთში. პროექტის ავტორია რუსი არქიტექტორი ივან ბოგომოლოვი და არქიტექტორი ალექსანდრ პომერანცევი. ტაძრის სიმაღლე 45 მეტრია, სამრეკლოსი – 53 მ, მთლიანი ფართობი – 3170 მ², იტევს 5000 მლოცველს. სამრეკლოზე 12 ზარია განთავსებული, რომელთა საერთო წონა 23 ტონაა. განსხვავებით წინ

ჩამოთვლილი ყველა ტაძრისაგან, ის არ დანგრეულა, დღემდე ტარდება საღმრთო მსახურებები და დღემდე ქალაქ სოფის ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი ღირსშესანიშნაობაა.

კრონშტადტის ნიკოლოზ სასწაულმოქმედის საზღვაო ტაძარი კიდევ ერთი ნეობიზანტიური სტილის ტაძარია ოდნავ მოგვიანო პერიოდში შექმნილი. ეს ტაძარი აიგო ნეობიზანტიური ტაძრების არქიტექტორის ვასილ კოსიაკოვის პროექტის მიხედვით, თუმცა დაპროექტებაში ასევე მონაწილეობდნენ ალექსანდრე ვიქსელი და ვლადიმერ შავერნოვსკი.

ტაძარი დახურეს 1929 წელს. 1930 წელს „საზეიმოდ“ ჩამოყარეს ტაძრიდან ზარები და ჯვრები და მოაწყვეს ანტირელიგიური მიტინგი. 1956 წელს გადააკეთეს 1250-ადგილიან საკონცერტო დარბაზად. ამბიონი გადააკეთეს საკონცერტო სცენად. 1974 გადააკეთეს მუზეუმად, ხოლო 2005 წლიდან, 75-წლიანი წყვეტის შემდეგ, ტარდება ღვთისმსახურებები და საზეიმო ლიტურგიები.

დასკვნა

რაც შეეხება თბილისის სობოროს, თქმა იმისა, რომ ტაძარი განსაკუთრებით გრანდიოზული იყო და უფორმო მასების ერთობლიობას წარმოადგენდა, არ მიგვაჩნია მართებულად, რადგან ეპოქის კონტექსტში განხილული თანადროული ტაძრების გრანდიოზულობა ჯერ თავად ბიზანტიური სტილის მახასიათებელია და, რა თქმა უნდა, ნეობიზანტიურ სტილსაც სწორედ ეს ხიბლავდა, ასევე იმპერიული ზრახვები და ამბიციები სწორედ ასეთ

მასშტაბებს მოითხოვდა. თუკი იმპერია ახორციელებდა არა გრანდიოზულ, არამედ ურბანულ გარემოსთან შედარებით უფრო შერწყმულ ზომებს, მაგალითად, ტვერელის ან წმ. იოანე ღვთისმეტყველის ტაძრების შემთხვევაში, მაშინ მივიღებდით მეორე, მოსახლეობაში მოარულ მოსაზრებას იმის შესახებ, რომ თბილისში იმპერია ახორციელებდა მხოლოდ პროვინციული ტიპის ნაგებობების მშენებლობას. იკვეთება აზრი, რომ გალიზიანებას იწვევდა არა მასშტაბი და გრანდიოზულობა, რომლის მსგავსი მანამდე არ არსებობდა თბილისში (იმპერიის მიზანი ეს იყო), არამედ ის ფაქტი, რომ მას თბილისში დგამდა არა თავად ქართული მოსახლეობა, არამედ იმპერიული, დამპყრობელი სახელმწიფო. გამოდის, რომ როგორც თბილისის, ისე ბათუმის, ბაქოს, ვარშავის შემთხვევაშიც ტაძრები ინგრევა არა იმ მოტივით, რომ შეუსაბამოა გარემოსთან ან ათეისტურ-კომუნისტური სამყაროსათვის, არამედ იმიტომ, რომ აღნიშნულ მოსახლეობაში პროტესტს იწვევს იმპერიული ქვეტექსტი აღნიშნული გრანდიოზულობისა. მოსაზრებას ამყარებს ის ფაქტი, რომ კი არ დაინგრა, არამედ გადაკეთდა ტაძრები თავად რუსეთის ტერიტორიაზე იქ, სადაც რუსეთი, როგორც დამპყრობელი იმპერია არ წარმოადგენს ეროვნული გალიზიანების წყაროს.

რაც შეეხება ტაძრის ესთეტიკურ მხარეს, ნეობიზანტიური სტილის სიჭრელეს, რომელიც ასევე დაიწუნეს ქართველი ხელოვნებათმცოდნეებმა, ეს კიდევ ის სიჭრელე არაა, რაც შეეძლო შემოეთავაზებინა რუსეთის იმპერიულ გემოვნებას. გავიხსენოთ ჩვენ მიერ აღნიშნული კონსტანტინე ტონის პროექტები ან თუნდაც არქიტექტორ პარლანდის

ხსენებული ტაძარი „მაცხოვარი სისხლზე“, რომელიც ჭეშმარიტად რუსული არქიტექტურის შედეგია. იმპერიის მხრიდან არ იქნა შემოთავაზებული ასეთი პოლიქრომული სიჭრელე, არამედ მხოლოდ ორფერიაში, კონტრასტული, ტერაკოტისფერისა და ნაცრისფრის რიტმული მონაცვლეობა ჰორიზონტალური ზოლების სახით, რომელიც არ იქნებოდა ზედმეტად ჟღერადი, არამედ იქნებოდა შედარებით თავსებადი, თავშეკავებული თბილისურ გარემოსა და მრავალსაუკუნოვან ქართულ-ბიზანტიურ ტრადიციებთან. ან რატომ უნდა ყოფილიყო გამაღიზიანებელი ეს პოლიქრომულობა სობოროს შემთხვევაში, თუკი არავის აღიზიანებდა ზუსტად ასეთივე პოლიქრომულობა სობორომდე ერთი წლით ადრე, 1896 წელს ამენებულ ფსევდოდომავრიტანულ, შრეტერისეულ თბილისის ოპერისა და ბალეტის თეატრის შენობის შემთხვევაში ან თუნდაც ასევე ფსევდოდომავრიტანულ, გერმანულ არქიტექტორ პაულ შტერნისეულ 1882–1886 წლებში აგებულ ქალაქის ყოფილ სათათბიროს შენობასთან მიმართებით.

ლიტერატურა

1. Eremina T.S. The Russian Orthodox temple: History. Symbolism. Traditions. M .: Progress-Traditsiia. 2002, 160 p. (in Russian).
2. The new assembly of the troops of the Caucasus military district in the city of Tiflis. Caucasus. May 21, 1897. (in Russian).
3. URL: <https://b-tavberidze.livejournal.com/44032.html> (in Russian).
4. URL: <https://azerhistory.com/?p=8378> (in Russian).
5. URL: <http://inieberega.ru/node/756> (in Russian).
6. URL: <https://www.itinari.com/ru/the-alexander-nevsky-cathedral-in-sofia-nhba> (in Russian).
7. URL: <https://zen.yandex.ru/media/panevin/kronshtadtskii-morskoi-nikolskii-sobor-5ebe44e909f92703ddb9d1ba> (in Russian).

UDC 72

SCOPUS CODE 2216

St. Alexander Nevsky military Cathedral in Tbilisi – „SOBORO”

Natia Asatiani Department of Architecture Basics and Theory, Georgian Technical University, 68^a M. Kostava str., 0160 Tbilisi, Georgia
E-mail: diana.masw@gmail.com

Diana Gratiashvili Department of Architectural Design and Urban Planning, Georgian Technical University, 68^a M. Kostava str., 0160 Tbilisi, Georgia
E-mail: natia57natia@gmail.com

Reviewers:

M. Davitaia, Professor, Faculty of Architecture, Urban Planning and Design, GTU

E-mail: maia_davitaia@hotmail.com

M. Tevzadze, Doctor of Arts, Literary Editor, Shota Rustaveli Professional State Drama Theatre.

E-mail: m_tevzadze@mail.ru

Abstract. The article deals with St. Alexander Nevsky military temple "Cathedral", which at one time stood on the site of today's parliament building. The article reviews the history of its creation and the influence of the political environment and the construction of church buildings. The exterior and interior of the temple are also described. Named Russian artists, according to whose works are created the iconostasis and frescoes in the interior, painted by local artists. The innovations related to the improvement of the temple are described: the electrification and lighting system, heating and ventilation systems. A comparison is made with modern churches that were built throughout the Russian Empire during these years. The similarities and features common to neo-Byzantine temples are analyzed. The paper suggests the case if Tbilisi would have implemented any other projects built in other cities of the Empire in the same years. It was suggested that it would be acceptable and compatible to build the same temples in Tbilisi. How acceptable was the project that was built in Tbilisi, and for what reason the temple was destroyed.

Key words: Alexander Nevsky; architecture; Cathedral; dome; Neo-Byzantine style.

UDC 72

SCOPUS CODE 2216

Военный Собор св. Александра Невского в Тбилиси

ნათია ასათიანი Департамент архитектурных основ и теории, Грузинский технический университет, Грузия, 0160, Тбилиси, ул. М. Костава, 68^ა
E-mail: diana.masw@gmail.com

დიანა გრათიშვილი Департамент архитектурного планирования и урбанистики, Грузинский технический университет, Грузия, 0160, Тбилиси, ул. М. Костава, 68^ა
E-mail: natia57natia@gmail.com

Рецензенты:

М. Давитая, профессор факультета архитектуры, урбанистики и дизайна ГТУ

E-mail: maia_davitaia@hotmail.com

М. Тевзадзе, доктор искусствоведения, литературный редактор государственного драматического профессионального театра им. Руставели

E-mail: m_tevzadze@mail.ru

Аннотация. В статье рассматриваются св. Александро-Невский военный храм "Собор", который в свое время стоял на месте сегодняшнего здания парламента. Обсуждается история его создания и влияние тогдашней политической среды на строительство церковных зданий. Описаны экстерьер и интерьер храма. Названы русские художники, по работам которых были созданы иконостас и фрески в интерьере, написанные местными художниками. Описано новшество, связанное с благоустройством храма, в частности: система электрификации и освещения, системы отопления и вентиляции. Проведено сравнение с современными ему храмами, которые были построены по всей Российской империи в эти годы. Анализируются сходства и особенности общие для нео-византийских храмов. В отчете дается гипотеза, что было бы если в Тбилиси были бы реализованы какие-либо другие проекты, построенные в других городах империи в те же годы. Было высказано предположение, насколько было бы приемлемо и совместимо строительство таких же храмов в Тбилисской среде. Насколько приемлем был тот проект, который был построен в Тбилиси, и по какой причине разрушили этот храм.

Ключевые слова: Архитектура; Александр-Невский; Купол; Нео-Византийский стиль Собор.

განხილვის თარიღი 29.06.2019

შემოსვლის თარიღი 30.06.2019

ხელმოწერილია დასაბეჭდად 08.07.2020